

EESTI MERESTRATEEGIA MEETMEKAVA

MEMO

EL merestrateegia raamdirektiiv (MSRD, 2008/56/EÜ) kohustab liikmesriike koostama meetmekava, mille rakendamine aitab saavutada või säilitada merealade head keskkonnaseisundit (HKS) aastaks 2020. Meetmekava peab rakendama hiljemalt alates 2016. aastast. Eestis on merestrateegia meetmekava koostamise vajadus sätestatud Veeseaduses (§ 34⁹) ja Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud arengukavas „Eesti Merenduspoliitika 2012-2020“. Koostatud meetmekava hõlmab kogu Eesti mereala, sh sisemerd, territoriaalmerd ja majandusvööndit kõikides Eestit ümbritsevates Läänemere alambasseinides.

Eesti merestrateegia meetmekava koostamisel analüüsiti Eesti mereala keskkonnaseisundit, seda mõjutavaid survetegureid ja nende võimalikke muutusi aastani 2020, täpsustati hea keskkonnaseisundi (HKS) saavutamist tagavaid keskkonnavalaseid sihte, toodi välja siiani rakendatud ning teiste regulatsioonide raames vastu võetud ja rakendamisel olevad meetmed, analüüsiti puudujääke ja pakuti välja HKS saavutamiseks vajalikud täiendavad meetmed ning hinnati uute meetmete kulutõhusust ja mõju. Töö tulemusena on koostatud käesolev meetmekava, milles on arvestatud sihtrühmadega peetud konsultatsioonide käigus saadud tagasisidet.

Tabel 1. Meetmete jaotus HKS tunnuste kaupa.

Tunnus	Alapeatükk
D1, D4 & D6	Bioloogiline mitmekesisus, toiduvõrgustikud ja merepõhja terviklikkus
D2	Võõrliigid
D3	Kaubanduslikel eesmärkidel kasutatavad kalad
D5	Eutrofeerumine
D7	Hüdrograafilised tingimused
D8 & D9	Saasteained merekeskkonnas ja toidus ning keskkonnareostuse riski ohjamine
D10	Mereprügi
D11	Veealune müra

Käesoleva meetmekavas on meetmed esitatud HKS tunnuste kaupa grupeeritult (Tabel 1) järgmise, analüüsi etappidele vastava struktuuri alusel:

1. Praegune keskkonnaseisund ja survetegurid
2. Keskkonnavalased sihid aastaks 2020
3. Olemasolevad meetmed
 - 3.1. Olemasolevad ja rakendatud meetmed (1.a)
 - 3.2. Rakendatavad meetmed (1.b)
4. Uued meetmed keskkonnavalaste sihtide saavutamiseks
 - 4.1. Põhjendus uute meetmete kehtestamiseks
 - 4.2. Uued meetmed (2.a, 2.b).
5. Meetmete regionaalne koordineeritus
6. Meetmete mõjusused keskkonnavalaste sihtide saavutamisel
7. Teadmiste puudujääk ja vajalikud täiendavad uuringud

Eesti mereala esialgse hindamise põhjal, mis teostati 2012. aastal, ei ole Eesti mereala heas keskkonnaseisundis vähemalt 5 HKS tunnuse põhjal: bioloogiline mitmekesisus, võõrliigid, kalandus, toiduvõrgustikud ja eutrofeerumine (Tabel 2). Osade HKS tunnuste raames ei olnud võimalik seisundit hinnata andmete puudumise tõttu (sh hüdroloogiline muutus, mereprügi ja veelune müra). Kahe tunnuse puhul – merepõhja häirimine ja saasteained toidus (kalas) võis Eesti mereala keskkonnaseisundit pidada heaks. Kuigi ka tunnuse D8 saasteained keskkonnas osas hinnati seisundit heaks, siis võib väita, et eksperdid kasutasid selle hinnangu andmisel mitte alati asjakohaseid HKS tasemeid. On leitud, et teatud ainete osas, näiteks raskmetallid Cd ja Pb, tinaorgaanilised ühendid ja heksaklorobenseen on kontsentratsioonid üksikutes proovides piirväärtusi ületanud. Ka veemajanduskavade koostamisel perioodiks 2015-2021, järeldati, et saasteainete osas ei ole Eesti rannikumeri heas seisundis (eelkõige Hg).

Tabel 2. Eesti mereala seisundi koondülevaade 2012.

Hea keskkonnaseisundi tunnused	HKS on saavutatud	HKS ei ole saavutatud	HKS ei saanud hinnata
D1 Bioloogiline mitmekesisus			
D2 Võõrliigid			
D3 Kalandus			
D4 Toiduvõrgustik			
D5 Eutrofeerumine			
D6 Merepõhja häirimine			
D7 Hüdroloogiline muutus			
D8 Saasteained keskkonnas*			
D9 Saasteained toidus*			
D10 Mereprügi			
D11 Veelune müra			

* hilisemad hinnangud, sh veemajanduskavade koostamisel perioodiks 2015-2021, on leitud, et saasteainete osas ei ole Eesti rannikumeri heas seisundis.

Läänemere, sh Eesti merealade peamiste keskkonnaprobleemidena on sarnaselt varasemate analüüsidega välja toodud merekeskkonna eutrofeerumine ja saastumine ohtlike ainetega, sh keskkonnareostuse risk laevandusest. Oluline on rakendada meetmeid, mis ohjavad neid probleeme põhjustavaid survetegureid, sh toitainete ja ohtlike ainete koormust, mis peamiselt pärinevad inimtegevusest maismaal ja tõstavad keskkonnareostuse kiire avastamise ja reostustõrje võimekust. Seepärast, hõlmab Eesti merestrateegia meetmekava juba kehtestatud arengukavades ja nende rakenduskavades toodud meetmeid, mis on suures osas kirjeldatud järgmistes dokumentides:

- Veemajanduskavade meetmeprogramm 2015-2021. Ida-Eesti vesikond. Lääne-Eesti vesikond. Koiva vesikond.
- Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014-2020 rakenduskava.
- Siseturvalisuse arengukava 2015-2020 ja selle meetmete programmid.
- Riigi jäätmekava 2014-2020 ja selle rakendusplaan 2014-2017.
- Looduskaitse arengukava aastani 2020 ja selles kirjeldatud meetmed.

Meetmekavas on välja pakutud järgmised, olemasolevaid meetmeid täiendavad uued meetmed, mis on vajalikud kehtestatud keskkonnaalaste sihtide ja HKS taseme saavutamiseks aastaks 2020 (Tabel 3).

Tabel 3. Eesti merestrateegia meetmekava uued meetmed.

Meetme nr	MSRD HKS tunnus	Eesti merestrateegia meetmekava 2016-2020 uued meetmed	Ajastus	Rakendajad	Maksumus EUR	Rahastus
1	D1 (D4, D6)	Merekaitsealade võrgustiku loomine Eesti majandusvööndis	2017–2020	KKM, KKA	224 000	RE, KIK
2	D1 (D5)	Vesiviljeluse piirkondlike kavade koostamine võimaliku keskkonnasurve ohjamiseks	2016–2020	KKA, KKM, MeM, RM (merealade planeerimine)	244 000	RE, KIK, EMKF
3	D2	Võõrliikide alase teadlikkuse suurendamine nende leviku ohjamiseks	2017–2020	KKM	90 000	KIK
4	D2	Rahvusvahelise ballastvee konventsiooni (BWMC) ratifitseerimine, rakendamine ja osalemine piirkondlikus teabesüsteemis	2017–2020	KKM	297 400	RE, KIK
5	D3, D1	Piirkondlike kalapüügipiirangute väljatöötamine ja töönduskalade piirmõõtude kaasajastamine	2016–2020	KKM, KKI, MeM	3 005 000	RE, KIK, EMKF
6*	D3, D2	Väheväärtusliku kala realiseerimise soodustamine	2016–2020	MeM, KKM	6 000 000	EMKF
7	D3	Püügikoormuse kohandamine hea keskkonnaseisundi tingimustele vastavaks	2016–2020	KKM, KKI, MeM	150 000	RE, KIK, EMKF
8	D3, D10	Püügiandmetest teavitamise elektroonilise süsteemi rakendamine kalapüügi paremaks kontrollimiseks ja püügivahendite hülgamise välistamiseks	2016–2020	KKI, MeM, KKM	210 000	EMKF, KIK
9	D5	Veeldatud maagaasi (LNG) laevakütusena kasutamise valmisoleku loomine	2016–2020	KKM, MKM	50 000	RE
10	D5, D8, D10	Otse merre juhitava sademeveekanaliseerimise ja puhastussüsteemide korrastamine, et ohjata sademeveega toitainete, ohtlike ainete ja prügi sissekannet merre	2016–2020	KKM, KOV	140 000	RE, KOV, KIK
11	D8	Merereostustõrje võimekuse tõhustamine hädaolukordadele ja keskkonnareostusele reageerimiseks merel	2016–2020	SiM, PPA, KKM, KKI	126 000	RE, STAK
12	D8	Merel punkerdamisega kaasnevate keskkonnariskide ohjamine	2015–2017	KKM, KKI, MKM, VTA	140 000	RE, KIK
13	D10	Sadamates mereprügi, sh hüljatud kalapüügivahendite, vastuvõtmise korraldamise analüüs ja tegevuskava väljatöötamine	2016–2020	KKM, KOV, MKM	110 000	RE, KIK, EMKF
14	D10	Mereprügi probleemi teavitamine ja plastpakendite merre sattumise ennetamine	2016–2020	KKM, KKA, KOV, HTM	310 000	RE, KIK
15	D10	Riigi jäätmekavas ja rannapiirkonna kohalike omavalitsuste jäätmekavades mereprügi käsitlemine	2016–2020	KKM, KOV, KKA	25 000	RE, KOV, KIK
16	D11	Impulsshelide registri loomine	2016–2020	KKM, MKM	40 000	RE, KIK, EMKF

* Täna on meede rakendamisel

Meetmekava 16 uue meetme rakendamise maksumus on hinnanguliselt ca 11,2 miljonit eurot. Sellest 9 miljonit on suunatud kalaasurkondade taastamise meetme (3 milj) ning väheväärtusliku kala

väärindamise meetme (6 milj) rakendamiseks (mis on juba rakendamisel), mida on plaanis rahastada peamiselt EMKF perioodi 2014-2020 rakenduskava raames.

Valdava osa meetmekava olemasolevate meetmete rakendamine sõltub teiste valdkondade rakenduskavade rahastamisest. Veemajanduskavade 2015-2021 meetmeprogrammi hinnanguliseks eelarveliseks mahuks on 363 miljonit eurot, millest ca 158 miljonit eurot on suunatud reoveekäitluse parandamisele ja 73 miljonit eurot põllumajandusest tuleneva koormuse leevendamisele, mis mõlemad on väga kaalukad meetmed ka Eesti mereala keskkonnaseisundi parandamiseks. Olulise panuse meetmekavasse annab siseturvalisuse arengukava 2015-2020, mille raames soetatakse ligi 29 miljoni euro eest vajalikud multifunktsionaalne laev ja seirelennuk Eesti merereostustõrje- ja seirevõimekus parandamiseks. Euroopa merendus- ja kalandusfondist investeeritakse perioodil 2014–2020 Eesti kalandusse ja rannapiirkondade arengusse 129,6 miljonit eurot (sh eelpool nimetatud kahe kalanduse meetme jaoks).

Keskkonnamõju strateegilise hindamise tulemusena on järeldatud, et valdav osa meetmekavas seatud meetmeid avaldab positiivset mõju inimeste heaolule ja tervisele. Mõju avaldub nii rannaäärsetele elanikele kui ka turistidele, kes on merega seotud igapäevastelt või puhke eesmärkidest lähtuvalt. Sotsiaal-majanduslikule keskkonnale avalduvad negatiivsed mõjud on seotud täiendavate kulutustega, mida mitmete meetmete elluviimise korral peavad sadama ja laevaomanikud tegema (nt LNG laevakütusena kasutusele võtmisega), mis puhul on oluline riigipoolse toetussüsteemi väljatöötamine ja selle rakendamine.

KSH kohaselt kaasnevad negatiivsed mõjud kutselistele kaluritele ka erinevate kalapüügipiirangute seadmise ja püügivõimsuse optimeerimisel. Kalapüügipiirangute määramisega võib kaasneda lühiajaline negatiivne mõju rannakalurite ja rannaäärse eluviisi kui olulise osa merekultuuripärandist säilimisele. Kuna aga võib eeldada, et täiendavate piirangute mittekehtestamine võib viia olukorrani, kus traditsiooniline kalapüük hääbub täielikult ja seda tulenevalt kalavarude halvast olukorrast, siis pikaajalises skaalas kaasneb kalapüügipiirangutega seadmisega positiivne mõju.

Keskkonnaalaste sihtide ja HKS taseme saavutamise võimalikkust aastaks 2020 analüüsi kõikide HKS tunnuste puhul. Juhul, kui käesoleval ajal olemasolevate teadmiste põhjale ei ole olnud võimalik defineerida põhjendatud HKS indikaatoreid ja nendega seotud HKS taset, siis lähtuti analüüsil välja pakutud kvantitatiivsetest keskkonnaalastest sihtidest.

Erandite taotlemine keskkonnaalaste sihtide ja HKS taseme võimaliku mittesaavutamise osas on põhjendatud järgmiste HKS tunnuste jaoks:

Tunnuse D1 (bioloogiline mitmekesisus) raames on järeldatud, et keskkonnaalast sihti – taastada viiherhüljeste ajalooline leviala, ei ole suure tõenäosusega võimalik saavutada seoses leviala sõltuvusega jääkatte esinemisest Eesti merealal (st seoses looduslike tingimustega). Vastavalt viimasele Läänemere kliimamuutuste kokkuvõttele¹ on viimase 25 aasta jooksul oluliselt vähenenud talvine maksimaalne jääkatte ulatus Läänemeres ja prognoosid näitavad, et erakordselt soojade talvede esinemissagedus tulevikus suureneb.

Tunnuse D5 (eutrofeerumine) toitainete koormuse vähendamisega seotud sihid (vastavalt HELCOM Läänemere tegevuskavale) on võimalik saavutada, kuid arvestades Läänemere kui väga suletud mereala loodusliku iseärasusega, st piiratud veevahetus muu maailmamerega ning eelnevate

¹ BACC II Author Team, 2015. Second assessment of climate change for the Baltic Sea basin. Springer, 501 p.

aastakümnete jooksul mere põhjasetesse akumulunud toitainete varuga, ei ole võimalik saavutada seisundiga seotud keskkonnalaseid sihte ja HKS taset aastaks 2020.

Tunnuse D8 (ohtlikud ained merekeskkonnas) keskkonnavalaste sihtide saavutamine sõltub suures osas veemajanduskavade perioodi 2015-2021 meetmeprogrammi rakendamise efektiivsusest. Analoogselt eutrofeerumise probleemiga, tuleb siin arvestada Läänemere, kui väga suletud basseini iseärasustega ja ohtlike ainete akumulumisega setetes. See tähendab, et suure tõenäosusega, eelkõige põhjustatuna Läänemere looduslikest tingimustest, ei ole HKS taset kõikide ohtlike ainete osas aastaks 2020 saavutada.

Meetmekava koostamise käigus on välja pakutud järgmine **nimekiri vajalikest uuringutest**, mis aitaksid tulevikus täpsustada nii keskkonnalaseid sihte, HKS tasemeid kui ka välja pakkuda suunatud meetmeid konkreetsete probleemide lahendamiseks.

1. Kliimamuutuste mõju mere ökosüsteemidele ning ökosüsteemide võime taluda inimtegevuse kumulatiivset mõju
2. Teadusuuringute läbiviimine selgitamaks mere mikroorganismide osatähtsust merekeskkonna seisundi kujundamisel, sh toitainete ringes
3. Laevade ballastvee mikroorganismide ja viiruste/bakterite seire
4. Kliima- ja inimtekkeliste tegurite mõju uurimine võõrliikide asurkondadele ning võõrliikide ökoloogilise mõju uuringud
5. Komplekssed kalaasurkondade suuruse ja dünaamika uuringud
6. Täiendavad uuringud tunnuse D3 (kalandus) puuduvate HKS indikaatorite kehtestamiseks
7. Ristluslaevadelt vastuvõetava reovee maht ja koostis (sh patogeensed mikroobid)
8. Sademeveega merre kantav reostuskoormus ja sademevee käitlemine
9. Vesiviljelus toitainete ärastajana
10. Väikese väina maanteetamm
11. Kumulatiivsete mõjude hinnang
12. Laevade poolt tekitatud lainetuse mõju uuring
13. Uute ohtlike ainete leidumise ja liikumise hinnangud
14. Ökotoksikoloogiliste ja bioindikaativsete meetodite arendamine ja rakendamine ohtlike saasteainete ja nende keskkonnamõju tuvastamiseks
15. Kogu Eesti mereala hõlmav setete, ohtlike ainete sisalduse ja nende trendide uuring
16. Uuringud saasteainete sisalduse piirmäärade (sh HKS tase) kehtestamiseks setetes ja arendustööde mõju vähendamiseks merekeskkonnale
17. Laevavrakkide kaardistamine
18. Saasteainete uuringud kalades
19. Mikroplasti allikad, levik ja mõju merekeskkonnas
20. Uuringud veealuse müra kaardistamiseks ja mõju hindamiseks

Väljapakutud uuringute täpne sisu, eelarve ja võimalikud rahastamise allikad vajavad tegevuse käigus täpsustamist.